

ÁCS MARGIT
Tamás Menyhért köszöntése

Családi, baráti körben komikus lenne méltatással köszönteni az ünnepeket, hiszen nem azért szeretjük, mert jól hegeszti a hidak vasát, simán, zökkenés nélkül áll meg és indul el az autóbusszal, mesterien faragja a sírköveket, új felismeréseket tett a kvantumfizikában. Csak úgy, önmagáért szeretjük, s bár igencsak szokványosan hangzanak, de mindig szívből jönnek jókívánságaink. Köszönhetném Tamás Menyhértet ilyen magánemberi egyszerűséggel, hiszen jó barátok vagyunk, olyan körben szoktunk találkozni, amely kissé családunk is lett az elmúlt években. Nem amiatt kedvelem, amit itt elő fogok sorolni írói tulajdonságaiból és érdemeiből, bár kétségkívül főleg azok miatt tisztelem, hanem Isten tudja, miért; mégis a költőt, az író fogom megidézni ezen a hetvenötödik születésnapon, mert az írók születésnapja az irodalom ünnepe is, s annál nagyobb ünnep, minél jelentősebb művek alkotójáról van szó.

Akkor, amikor Tamás Menyhért feljött Kisdorogról, a bukovinai székelyek ott megtelepült kis közösségéből, négy testvére mellől Budapestre, az 1960-as évek elején, Magyarországon éppen kibontakozóban volt a művészeti modernség, pontosabban előtört a fojtó homokréteg alól, amelyet a sematizmus diktátúrája idején, másfél évtizedig rászórtak a századfordulótól meglévő kezdeményeire és kiváló alkotásaira. A magyar szellemi élet a hatvanas években sem érintkezhetett a nyugati világgal, mégis sok minden átszivárgott a vasfüggönyön az akkori művészeti újdonosságokból, s ez külső inspirációt is adott a modernség feltámadásához. Kitört az egyéniség kultusza, például. Minden művész saját világot akart teremteni, s itt a hangsúly az akaráson van, hiszen egyébként se tud mást, csak saját világot teremteni minden valódi művész. Ez a természetes eredetiség és egyszerűség azonban akkoriban nem volt elég: látványosan, deklaráltan, programszerűen akartak a fiatal írók, köl-

tők eredetiek lenni. De sokan úgy jártak ezzel, mint a farmernadrággal: a nagy egyéniség-kultusz eredménye a köztük lévő meglehetősen hasonlóság lett, egyenruha. Tamás Menyhérttel viszont az történt, hogy miután munkásból üzemi újságíróvá avanzsált, majd a Népszavához került, tehát a toll embere lett, visszatekintett oda, ahonnan jött, és meglátta, hogy miről kell számot adnia választott hivatásában: a bukovinai székelység történetének, régmúltjának és közelmúltjának drámai eseményeiről, a kivetettség, a be nem fogadottság és a mégis helytállás friss tapasztalatáról. És nem tudom, meglátta-e, hogy e népcsoport csodálatosan ősi rétegeket őrző nyelvén kell mindezt megidéznie, vagy egyszerűen csak ez szólalt meg benne, s ő csupán engedett belső tudásának. Frivolon mondhatnám, hogy nyilván Tamás Menyhért is megtanult volna „rendesen”, pesti módra beszélni, írni, ha akar, de nem akart. Ahogy eredeti sem akart lenni, hanem csak hűséges egy belé kódolt mintázathoz – és így lett

senkihez sem hasonlító költő, író, ráadásul éppen székes tömörítései, legendásításai által „modern” is.

Határ Győző a *Vigyázó madár* című lírai regényéről írva-szólva őstehetségnek nevezte a pályája elején álló Tamás Menyhértet, az orosz írók megjelenítő erejét emlegette vele kapcsolatban mind az ábrázolást, mind az adomázást tekintve, de felfigyelt a fiatal író tudásbeli igényességére is, amikor ezt a kitüntetett megállapítást tette: „iszákjában hordja ő a maga Pázmány Péterét csakúgy, mint a maga Montaigne-ét.” Nem tudom, ma mennyire érezhetjük találónak éppen e két nagyság nevének emlegetését. Annyiban bizonyosan, hogy Pázmányhoz hasonlóan Tamás Menyhért is kétségtelenül nyelvteremtő, nemcsak őrzője ősei nyelvhasználatának. A megkopott, szokványos nyelvi formákat lecseréli különös fogalom-összevonásokkal létrehozott szavakra, szokatlan toldalékkal mozdít ki egy szót statikus jelentéséből, s ebben a hírhedten lakonikus beszédű székelyek összecsipentett szemű évődését érezzük sokszor. Sajátos szellemességet, montaigne-i iróniát, ha tetszik. A játék gesztusát, amely a legfájdalmasabb igazság kimondásánál sem nélkülözheti a rezignált felülemelkedést: fáj-fáj, de túléljük, s lám, már eszünket táncoltatjuk rajta.

Elhangzott Tamás Menyhért irodalmi estjén a Műcsarnokban, 2015. december 10-én.

Ez a rezignált humor azonban csak az egyik eredménye Tamás Menyhért nyelvi összevonásainak, nyelvtani szinesztéziáinak. A másik a közönséges élettények átváltoztatása a versben transzcendens élménnyé, sőt szakrális tartalommal. Egyik utolsó versét például a 2013-ban megtett csíksomlyói zarándoklat élményének szentelte. Ott lihegtem mellette, mögötte, előtte a hegyre kapaszkodóban. Fájt a lábam, majd kiszakadt a szívem, és akkor egyszer csak fent találtam magamat a napfényben fürdő ég kegyelme alatt. – Ezt így mondom el én. S ő:

*Lábkörmöm vérhold:
menetfel aláfutása.*

*Szédít a rajzás,
szédítenek a fák,
gyökérbe, ágba,
égbe kapaszkodom,
mellkasom riadalmát*

*Döngi,
végy oltalmadba,
húz magával az ima,
édes magaslat!
lábam az erdőszél
dallamára vált,
szemem mennyet ölt;
Irgalmas Jó Anyám!
sokadalmamban
érezem igazán:
árnyam is csupa fény.*

Fiatalkorunkban nem találkoztunk, nem ismertük egymást. Tudtam, hogy Tamás Menyhért sikeres költő, író, néhány írását olvastam is, értéküket elismertem, de *A Szent-Anna tó regéje* volt az a könyv, 1999-ben, amelynél az egy seregbe tartozást is felismertem. S dedikációi tanúsítják, hogy ő is bajtársát látta bennem a nemzetünkért, a hagyományainkért való rejtett háborúban. 1999-ben igazán nem illett semmilyen katonának lenni, nem illett közügyekért hevülni, pláne nem az irodalomban – és ekkor Tamás Menyhért tizenhárom székelyföldi lány példájával állt elő, akik egy Anna nevű hajadon vezetésével a saját életük feláldozásával a tóba fojtják az őket megalázó-meggyalázó, apjukat, vőlegényüket nyomorító birtokost. A kisregény a tó legendáján túl egy történelmi tablót is fest Apafi Mihály fejedelemségének idejéről, amikor a székely nemesi nemzetet megfosztották jogaitól, s leányaik hőstette a férfiakat is feltűzelte a harcra a jogtipró zsar-

nokok ellen. A harc során igen sokukat kivégezték. Csak Bethlen Gábor alatt jutottak hozzá „jussolt” jo-gaikhoz újra. Nem véletlenül használtam a szót, ami Tamás Menyhértnél mindig az „örökség” helyett szerepel. Az *örökséget* kapja az ember. A *juss* jár neki. Az egész kisregényre az önérzet sugárzása veti fényt. A pergő, nyílt beszédű szóváltások során – mert szinte dialógusokból szövődik össze a regény, dráma vagy hangjáték bújik meg ebben is, ahogy más prózai műveiben is – elhangzik egy mentegetőző mondat az egyik székely szájából: „Más idő jutott nekünk...” S rácsattan a válasz: „Más, ha hozzá másulunk!”

Úgy érzem, hogy ebben az apró részletben a leg-lényegesebb erkölcsi intés hangzott el, amit csak mondhatott íróember akkoriban, az ezredfordulón a közösségének. Ha valaki, hát Tamás Menyhért méltán kapta meg a Balassi-kardot.

De nem szeretném ilyen zengzetesen lezárni a kis portrét, amelyet róla felvázoltam. Verskötetetei közül a kedvencem a hetvenedik évét morzsoló költő hetven versét tartalmazó *Alkonyút*. Ezek csöndes hangon írt, az élet veszteségeit és örömeit számba vevő versek. Olyan, talán mindannyiunknak ismerős pillanatok vannak benne, mint amilyet a 32-es számot viselő vers rögzít:

*Semmi, csak ez a sürge-
tő idő, ez a halállal-egy-
idős pillanat, ez a felélő-
felölő fény, ez az egy-
ügyülő világ; elevenjeire
hagyott pokol, ez a mell-
kasomban kurkászó; érfalat düböggető éjszaka –
semmi, csak ez a Semmi!*

Azért idéztem ide e keserű szavú verset, mert csak akkor lehet felmérni a hit és a hűség erejét, amely Tamás Menyhért életművében feszül, ha a kétségekkel átjárt, magányát érző lelket is látjuk, amelyből kicsihilódik ez az erő. És látjuk azt is, hogy a reménytelenség évadai állnak mögötte, mögöttünk, ő akkor keltegette a reményt. Most könnyen hihetik sokan, hogy jobb idők járnak ránk, s a történelmi Rossz tanúi, énekesei azt érezhetik, amit *A Szent Anna tó regéjének* szereplője, a történet egyetlen túlélője mond: „A jobbult idő nem kedvez az én beszédemnek.” „Ki tudja?...” – válaszolja erre a társa.

Én is ezt mondom. Ki tudja, hogy ma „jobbult” időt élünk-e, s hogy nincs-e szüksége a világnak változatlanul az ilyen beszédre.